

Jacenty Mastej¹
Wydział Teologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Mariana Ruseckiego aksjologiczna argumentacja za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła

[Marian Rusecki's Axiological Argumentation for the Credibility of Christianity and the Church]

Streszczenie: W niniejszej pracy przywołano argumentację aksjologiczną za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła, której wykładnię znajdujemy w twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego. Analizę rozpoczęto od omówienia pryncypiów aksjologicznych. Następnie zajęto się wartościami, do których teolog odwołuje się w budowaniu argumentacji, a są nimi: godność osoby ludzkiej, prawda, dobro, miłość i świętość. Profesor wskazuje, że chrześcijaństwo zawiera w swojej nauce objawione wartości najwyższej wagi, jednoczy je w sobie oraz zbawczo je urzeczywistnia. W argumentacji teologiczno-fundamentalnej, budowanej przez M. Ruseckiego, chodzi o wykazanie, że chrześcijaństwo, wiara w Jezusa Chrystusa jest dla człowieka wartością absolutnie wyjątkową, gdyż daje mu najwyższe dobro: Boga i zbawienie.

Aksjologiczna argumentacja Ruseckiego za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła ma charakter personalistyczny. Profesor w budowaniu argumentacji aksjologicznej odwołuje się do kategorii znaku, wyróżnikiem którego są dwa elementy: widzialny i niewidzialny. Za cechę specyficzną wartości chrześcijańskich uważa ich złożoną strukturę: naturalną i nadprzyrodzoną. Dlatego pełne rozpoznanie aksjologiczne wymaga się udziału rozumu i wiary. Najwyższą wartością w chrześcijaństwie jest Jezus Chrystus Wcielony Syn Boży. Jest On osobową i absolutną wartością, gdyż w Nim ukazana została kompletność oraz osobowe urzeczywistnienie godności osoby ludzkiej, prawdy, dobra, miłości i świętości.

Summary: The aim of this project is to present the axiological argumentation for the credibility of Christianity and the Church, contained in the scientific work of Fr prof. Marian Rusecki. The implementation of the undertaken task begins with a discussion of axiological principles. Then, the values to which the theologian refers in building axiological argumentation are dealt with: the dignity of the human person, truth, goodness, love and holiness. For the professor, Christianity is the value of the highest

¹ Jacenty Mastej, Katedra Chrystologii i Eklezjologii Fundamentalnej, Instytut Nauk Teologicznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, Polska, jmastej@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0001-7888-4078>.

importance, because it is the carrier of revealed values, unites them in itself and realises them in a saving way. The theological and fundamental argumentation built by M. Rusecki is about showing that Christianity, faith in Jesus Christ, is an absolutely unique value for man, because it gives him the highest good: God and salvation.

Rusecki's axiological argumentation for the credibility of Christianity and the Church is of a personalistic nature. In building an axiological argument, the professor from Lublin refers to the category of a sign, which has two elements: visible and invisible. He considers their complex structure: natural and supernatural to be a specific feature of Christian values. Therefore, full axiological diagnosis requires the participation of reason and faith. The highest value in Christianity is Jesus Christ, the Incarnate Son of God. He is a personal and absolute value, because in Him the completeness and personal realisation of the dignity of the human person, truth, goodness, love and holiness are shown.

Słowa kluczowe: Jezus Chrystus, Kościół, wiarygodność chrześcijaństwa, argument aksjologiczny, Marian Rusecki.

Keywords: Jesus Christ, Church, the credibility of Christianity, axiological argument, Marian Rusecki.

Teologia fundamentalna bada oraz wykazuje wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła. W tym celu opracowuje wszechstronne oraz wieloaspektowe argumenty. Poszukiwanie nowych sposobów uzasadnienia wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła zainicjował w lubelskiej szkole teologii fundamentalnej ks. prof. Marian Rusecki. Jego badania są kontynuowane przez pracowników Katedry Chrystologii i Eklezjologii Fundamentalnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (Kaucha K., 2018, s. 11–24; Mastej J., Kaucha K., 2018, s. 63–80). Nowe argumenty za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła (np. agapetologiczny, martyrologiczny, kulturotwórczy, prakseologiczny, bonatywny, sperancyjny, kaloniczny, werytatywny) przedstawiono m.in. w *Leksykonie teologii fundamentalnej* (2002). Profesor swoje argumenty zebrał w *Traktacie o wiarygodności chrześcijaństwa* (Rusecki M., 2010). Jego argumentacja jest wieloaspektowa i komplementarna. Argumenty *explicite* lub *implicite* zawarte są w Objawieniu Bożym, odwołują się do racji rozumowych. Tym samym uwiarygodnia je zarazem na płaszczyźnie *fides*, jak i *ratio*.

Marian Rusecki nie tylko ukazuje zmiany zachodzące w argumentacji teologiczno-fundamentalnej, ale także wskazuje na potrzebę poszerzenia argumentacji, m.in. o perspektywę aksjologiczną (Rusecki M., 1994a, s. 37–48; Rusecki M., 1995, s. 123–137; Rusecki 2002a, s. 109–110). Wyповідаjąc się na temat aksjologicznego poznania w ujęciu W. Kwiatkowskiego, stwierdza: „W hierarchii wartości najwyższe miejsce zajmuje religia, ponieważ jej przedmiotem jest Sanctum. Wartości religijnej – Sanctum – nie

można uzasadnić przez wskazanie jakiejś wyższej od niej wartości, która usprawiedliwiłaby jej wiarygodność, bowiem taka nie istnieje. Jediną drogą jej uzasadnienia, a zarazem uzasadnienia Objawienia, jest wykazanie, że Objawienie prezentuje wartość najwyższą, która koncentruje w sobie wartości prawdy, dobra i piękna. Ta najwyższa wartość religii zdolna jest zaspokoić najwyższe aspiracje człowieka” (Rusecki M. i in., 2019, s. 141–142; por. Rusecki M., 1994b, s. 108).

Celem poniższych rozważań jest przebadanie oraz ukazanie argumentacji aksjologicznej za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła, zawartej w twórczości naukowej M. Ruseckiego. Mamy tu na uwadze zarówno opracowany przez niego argument aksjologiczny (Rusecki M., 2010, s. 355–374), jak również i inne argumenty, w których odwołuje się do wartości oraz wielorakie odniesienia dotyczące wartości, znajdujące się w bogatej twórczości naukowej tego autora.

Wokół pryncypiów aksjologicznych

Pogłębioną refleksję na temat wartości chrześcijańskich M. Rusecki przedstawia w rozdziale pt. *Co to są wartości chrześcijańskie?*, zawartym w monografii *Problemy współczesnego Kościoła* (Rusecki M., 1997a, s. 511–520) oraz w referacie *Chrześcijańskie wartości podstawą jedności Europy*, który wygłosił na konferencji „Chrześcijaństwo a jedność Europy” (Rusecki M., 2006b, s. 213–240). Otrzymała się ona na Katolickim Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II 26–27 kwietnia 2006 r. Profesor zauważa, że pojęcie wartości funkcjonuje prawie w każdym języku, kulturze, filozofii czy religii. Stwierdza także, że: „Mimo wieloaspektowej refleksji nad pojęciem wartości nie udało się jeszcze wypracować jednoznacznej definicji wartości. [...] Wartość oznacza coś, co jest cenne, cenniejsze niż coś innego, co staje się przedmiotem pożądania, dążenia, chęci posiadania, co staje się celem godnym wysiłku i ofiary, by to zdobyć, gdyż dzięki wartościom człowiek się jakoś realizuje, spełnia swe potrzeby i dążenia. [...] Wartości mają więc często charakter normatywno-dążeniowy, ale pełny wymiar osiągają dopiero wtedy, gdy zostały lub zostaną zrealizowane” (Rusecki M., 1997a, s. 514).

Skala wartości jest niezwykle szeroka, dlatego istotną kwestią jest zbudowanie ich hierarchii, co ściśle łączy się z odnalezieniem wartości naczelnej – najwyższej. Poszczególne kultury, systemy filozoficzne, psychologiczne i pedagogiczne opierają o przyjęte wartości oraz uznają właściwą ich hierarchię. Podobnie jest w przypadku religii, z tym jednak zastrzeżeniem, że tu uzasadniają one wagę oraz hierarchię wartości, odwołując się do nadprzyrodzonego pochodzenia. Mając na uwadze istotny związek war-

tości z religią, zauważyć trzeba ich społecznotwórczą oraz kulturotwórczą rolę, gdyż przyczyniają się one do zachowania określonego porządku między ludźmi oraz inspirują do tworzenia aksjologicznej kultury i zasad życia społecznego opartego na wartościach (Rusecki M., 2006b, s. 219–221). Tym samym wartości są nieodzownym elementem życia i motywem postępowania człowieka.

Lubelski teolog, włączając się w poszukiwanie i uzasadnianie właściwej hierarchii wartości oraz ich społecznej roli, jasno określa i wyjaśnia stosunek do nich Kościoła w aspekcie ogólnoludzkim: „Kościół w pełni akceptuje wszystkie autentyczne wartości, które są dorobkiem całej ludzkości i mają uniwersalne znaczenie oraz są wyrazem kultury duchowej i materialnej. Nie deprecjonuje wartości materialnych, witalnych, fizycznych, naukowych, literackich, estetycznych, technicznych, które służą człowiekowi, jego zdrowiu, rozwojowi, spełnieniu się w najgłębszych wymiarach bytu oraz ludzkości” (Rusecki M., 1997a, s. 516–519). Kościół, szanując autonomię wartości ogólnoludzkich (naturalnych), odwołuje się też do wartości nadprzyrodzonych. Pomiedzy prawdziwymi wartościami naturalnymi i chrześcijańskimi zachodzi synergia. Wartości ogólnoludzkie zostają uzupełnione i dopełnione przez chrześcijańskie: „Wartości chrześcijańskie z całą pewnością mogą dopełniać, ubogacać, transformować, porządkować świeckie w tym, co dotyczy sensu i celu życia ludzkiego, historii, dziejów świata, tworzenia kultury. Mogą inspirować wiele dziedzin życia i kultury do twórczej działalności człowieka, grup i wspólnot społecznych, nadawania im głębszych i wznioślejszych treści, motywacji w zakresie dążenia do osiągnięcia najwyższych wartości i prawdy, dobra, piękna, miłości, świętości, finalnego spełnienia się dzięki nim i w nich. One pomagają ostatecznie określić i zrozumieć, czym są te wartości oraz jaki mają walor dla osoby ludzkiej, społeczności, kultury, dziejów” (Rusecki M., 1997b, s. 517; por. Rusecki M., 1989, s. 161–176; Zdybicka Z.J., 1989, s. 137–148; Słomka W., 1989, s. 159–178). Dlatego M. Rusecki, budując argumentację aksjologiczną, najczęściej wychodzi od ukazania znaczenia konkretnej wartości na płaszczyźnie naturalnej, aby następnie ukazać jej nadprzyrodzony wymiar. W budowaniu argumentacji aksjologicznej odwołuje się do: godności osoby ludzkiej, prawdy, dobra, miłości i świętości. Wartości te zostaną poniżej pokrótce omówione.

Godność osoby ludzkiej

Budowanie argumentu za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła przez odwołanie się do godności osoby ludzkiej profesor rozpoczyna od

zaprezentowania teorii przyrodniczych, które nie obejmują całej antropologii (K. Darwin, K. Marks, F. Nietzsche, S. Freud). Podsumowując je, stwierdza, że „wszystkie te teorie niszczyły humanistyczny prymat osoby ludzkiej wobec rzeczy, przyrody, systemów społeczno-politycznych. Osoba jako jednostka, podmiot swego istnienia, przestała się liczyć. W jakimś stopniu została urzeczowiona, uprzedmiotowiona, była (i często jeszcze jest) traktowana instrumentalnie. Ponadto życie człowieka rozważano tylko w perspektywie immanencji światowej” (Rusecki M., 2010, s. 364). Na tle tzw. redukcjonistycznych teorii antropologicznych możemy wyraźnie dostrzec specyficzny dla chrześcijaństwa prymat osoby ludzkiej (Rusecki M., 2006b, s. 227–228)². Fundamentalną prawdą antropologii chrześcijańskiej jest stwierdzenie, że kluczem do zrozumienia tajemnicy człowieka, jego pochodzenia, godności osobowej, powołania oraz przeznaczenia jest Objawienie Boże (Rusecki M., 2007a, s. 277). W Jezusie Chrystusie, prawdziwym Bogu i prawdziwym człowieku, została odsłonięta prawda o osobie oraz jej godności. Lubelski teolog konstatuje, że Objawienie chrześcijańskie stanowi odpowiedź Boga na wszelkie kwestie dotyczące człowieka (Rusecki M., 2007a, s. 278). Fundamentalny aksjomat antropologii objawionej wyraża prawdę, że Bóg, powołując człowieka do istnienia, stworzył go na swój obraz i swoje podobieństwo (Rusecki M., 2010, s. 364; Rusecki M., 2006a, s. 139–144). Powołany do istnienia odrębnym aktem Boga człowiek zaistniał jako osoba³.

Marian Rusecki szeroko tłumaczy, na czym polega osobowe istnienie człowieka. Czyni to m.in. przy okazji prezentacji argumentu personalistycznego. Zwracając uwagę na osobową strukturę bytu ludzkiego, podkreśla prawdę, że człowiek jest obrazem Boga oraz partnerem zbawczego dialogu. Na wyjątkowy status człowieka jako osoby wskazują: odrębność jego istnienia, zdolność do rozumnego i wolnego działania, posiadanie nieśmiertelnej duszy oraz sumienia, a także możliwość posługiwania się językiem i mową. Człowiek realizuje się osobowo przez wiarę, która jest interpersonalnym spotkaniem z Bogiem we wspólnocie eklezjalnej (Rusecki M., 2010, s. 340–352; Rusecki M., 2007b, s. 254–260; Rusecki M., 1997b, s. 213–219; Mastej J., 2023a, s. 94–99).

² „Trzeba stwierdzić, że pojęcie osoby jest absolutnie charakterystyczne dla chrześcijaństwa, a nawet jest jego własnością” (Rusecki M., 2010, s. 364).

³ M. Rusecki wyjaśnia: „W świetle Objawienia, a także pogłębionych analiz filozoficznych, zwłaszcza filozofii arystotelesowsko-tomistycznej, tylko Bogu przysługuje pełny byt osobowy. Tylko On, istniejący w trzech osobach, jest osobą w ścisłym tego słowa znaczeniu. Człowiek jako osoba jest jedynie Jemu podobny czy – mówiąc inaczej – posiada osobowe istnienie na sposób analogiczny do osoby Boga. Dla człowieka osoba Boga zawsze jest i pozostanie idealną normą, nieosiągalnym w pełni modelem, rzeczywistością osobową nie do osiągnięcia, do której dąży, gdyż tylko w niej może zrealizować swój byt osobowy, ale jedynie do pewnych granic, albowiem człowiek nigdy nie może istnieć jako osoba tak, jak istnieje jako osoba Bóg” (Rusecki M., 2007a, s. 162).

Z godności osoby ludzkiej wynika prawo do życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Kościół, stojąc na straży godności osoby ludzkiej i jej praw, wyraźnie przeciwstawia się wszystkiemu, co tę godność narusza i ją niszczy. Dykasteria Nauki Wiary w opublikowanej 2 kwietnia 2024 r. deklaracji *Dignitas infinita* o godności człowieka, do poważnych naruszeń godności ludzkiej zalicza: dramat ubóstwa, wojnę, trud migrantów, handel ludźmi, nadużycia seksualne, przemoc wobec kobiet, aborcję, macierzyństwo zastępcze, eutanazję i samobójstwo wspomagane, odrzucenie osób o różnej sprawności, teorię gender, zmianę płci, przemoc cyfrową (Dykasteria Nauki Wiary, Deklaracja *Dignitas infinita* o godności człowieka, 2024, nr 33–62). Przypominanie tego przez Nauczycielski Urząd Kościoła oraz apologia godności człowieka stanowią o wyjątkowości i wiarygodności Eklezji. Godność osoby stanowi bowiem najcenniejszą wartość dla człowieka, a jej poszanowanie oraz obrona jest opowiedzeniem się po stronie osoby ludzkiej. Permanentnej trosce Kościoła o należyty szacunek oraz ochronę każdej istoty ludzkiej towarzyszą konkretne działania wspomagające (Rusecki M., 2006b, s. 228–229).

Prawda

Kolejną wartością przywoływaną przez M. Ruseckiego jest prawda. W argumente aksjologicznym używa określenia „wyzwalająca prawda”⁴. Podkreślając wypełnianie się w prawdzie wartości, jaką jest wolność, stwierdza także, że chrześcijaństwo przyjmuje prymat prawdy nad innymi wartościami. Jednocześnie zauważa, że neoliberalizm i postmodernizm negują obiektywny charakter prawdy, dokonując jej subiektywizacji i relatywizacji. Propagując tezę, że twórcą prawdy jest człowiek, podkreślają, że nie ma prawdy obiektywnej. A nawet jeśli istnieje, to człowiek jej nie może poznać (Rusecki M., 2010, s. 367).

Chrześcijaństwo w opozycji do powyższych poglądów głosi nie tylko istnienie prawdy absolutnej oraz możliwość jej poznania i przyjęcia przez człowieka, ale także uznaje jej nadprzyrodzony i osobowy charakter: „Prawda pochodzi od Boga, utożsamia się z Nim i jest Jego wszechwiedzą. Ponieważ w Bogu wszystkie przymioty są realnie nieodróżnialne i tworzą jedną istotę, można powiedzieć, że Bóg jest Prawdą, źródłem wszelkiej prawdy, jej świadkiem i stróżem. Prawda jest jedna i niezmienna (gdyż Bóg jest jeden i niezmienny w swej istocie), zawarta pluralistycznie i komplementarnie w Objawieniu, które o niej wielorako zaświadcza. Prawda

⁴ W twórczości naukowej M. Ruseckiego nie ma argumentu werytatywnego. W *Traktacie o wiarygodności chrześcijaństwa* argument ten opracował K. Kaucha (s. 171–195).

w Bogu, widziana przez pryzmat tajemnicy stworzenia, odkupienia i zbawienia, w pełni została zmanifestowana w Jezusie Chrystusie i ma charakter osobowy. Prawda objawiona odnosi się do całej rzeczywistości, a więc swym zasięgiem obejmuje Boga, świat i człowieka” (Rusecki M., 2010, s. 368).

Punktem wyjścia dla argumentacji werytatywnej w ramach teologii fundamentalnej może być człowiek oraz poszukiwanie przez niego najwyższej prawdy, która w sposób definitywny, całościowy, spójny i holistyczny wyjaśni sens jego życia, egzystencji oraz postępowania, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i również społecznym. Oczywiście jest to, że tak uwarunkowana prawda nie może pochodzić od człowieka, ale musi mieć transcendentne zakorzenienie. Dlatego odpowiedzią na to werytatywne zapotrzebowanie człowieka jest Boże Objawienie, które swoją pełnię osiągnęło w Jezusie Chrystusie. Prawda objawiona we Wcielonym Synu Bożym jest dopełnieniem ludzkiego poszukiwania prawdy, gdyż w Nim prawda utożsami się z osobą (Rusecki M., 2010, s. 192–193). Prawda w chrześcijaństwie należy zatem do objawionych, osobowych oraz fundamentalnych wartości.

Dobro

Wartością, która ma wpływ na kształt życia oraz postępowania człowieka jest dobro (Rusecki M., 2010, s. 198). W rozumieniu ogólnym dobro to wszystko to, co jawi się jako godne pragnienia osoby ludzkiej, wartościowe i pożyteczne oraz korzystne i pomocne w osiągnięciu zamierzonego przez nią celu (Herbut J., 1997, s. 116). W aspekcie bytowym dobro identyfikuje doskonałość, wartość bytu⁵. Natomiast w aspekcie moralnym oznacza ono działanie zgodne z zasadami, które udoskonalają osobę ludzką. Warto zaznaczyć, że chodzi o obiektywne, a nie jedynie subiektywne jego rozumienie. (Kowalczyk S., 1985, kol. 1374–1375; Rusecki M., 2010, s. 200). Dobro jawi się jako wartość nadrzędna, której człowiek potrzebuje w życiu, a szczególnie w chorobie, cierpieniu czy nieszczęściu. W opinii M. Ruseckiego w człowieku istnieje zapotrzebowanie na dobro i dążenie do niego: „człowiek, który doświadczył dobra, umie się cieszyć i dzielić nim (*bonum est difusivum*)” (Rusecki M., 2002b, s. 155). Dobrem absolutnym i nadprzyrodzonym

⁵ „Dobro to podstawowa, obok prawdy i piękna, kategoria metafizyczna, związana z bytem jako bytem. W tym znaczeniu każdy byt jest dobry, a jego dobro tkwi w istnieniu. W znaczeniu ogólnym dobro jawi się dla człowieka jako to, co wartościowe, cenne, co godne jest pragnienia, chcenia, dążenia, co zdolne jest ubogacić, udoskonalić kogoś lub coś (dlatego jest pożądane)” (Rusecki M., 2010, s. 200).

dla człowieka wierzącego jest Bóg, od którego pochodzi wszelkie dobro (Rusecki M., 2002b, s. 152). Bóg – Dawca dobra, nie tylko ukazuje człowiekowi, co jest dla niego dobre, ale także pomaga mu to dobro osiągnąć i nim się cieszyć. Podkreśla także fakt, że „Prawda o dobroci Boga jest jedną z najważniejszych w Objawieniu starotestamentowym. Doświadczenie dobroci Boga w Jego opiece, trosce, ratowaniu, wyzwaniu było ważną racją w przyjmowaniu Objawienia manifestowanego w słowie i czynach dobroci Boga” (Rusecki M., 2010, s. 202).

Lubelski profesor eksponuje prawdę, że chrześcijańskie rozumienie dobra nie wyrasta z rozumienia filozoficznego, które kształtowało się przez wieki i jest wytworem ludzkiego rozumu, ale chrześcijańskie rozumienie dobra wiąże się z objawieniem Boga, który sam jest najwyższym i osobowym Dobrem (Rusecki M., 2010, s. 369). Choć chrześcijańskie rozumienie dobra wskazuje na jego pochodzenie od Boga, to jednak nie należy go przeciwstawiać filozoficznemu rozumieniu (szczególnie, gdy mamy na uwadze filozofię klasyczną), gdyż Objawienie nie stoi w opozycji do racjonalnych poszukiwań człowieka, ale jest ich dopełnieniem.

Odwieczne ludzkie poszukiwanie dobra znalazło swoje spełnienie w Jezusie Chrystusie Wcielonym Synu Bożym, który objawiając nam Boga jako Ojca, ukazuje Jego dobroć. Jezusowe odniesienie do człowieka naznaczone jest zatroskaniem, dobrocią, łaskawością, miłosierdziem. Niesie On pociechę, pokój, przebaczenie i miłość, co zdaniem M. Ruseckiego szczególnie uwidacznia Jego cudotwórczą działalność. Dokonane przez Niego cuda, dały człowiekowi konkretne dobro. Teolog wyjaśnia: „Cudowne uzdrowienia to fakty przejścia ze stanu choroby do zdrowia, to przywrócenie go w jednej chwili mocą słowa Jezus [...]. Cuda – ocalenia to wyrwanie człowieka z grożących jego życiu niebezpieczeństw, np. uciszenie burzy na jeziorze. Cuda – dary to przyjście człowiekowi z nieoczekiwaną pomocą, obdarzenie go określonymi darami, zażegnanie trudnej sytuacji, np. rozmnożenie chleba. Egzorcyzmy to uwolnienie człowieka spod dominacji demonów. Wskrzeszenia to przywrócenie życia tym, którzy je utracili” (Rusecki M., 1990, s. 74). Dobra naturalne, które człowiek otrzymuje w wyniku taumatycznej działalności Jezusa, choć są ważne, to nie stanowią istoty cudu. W dokonanych przez Jezusa cudach nie chodzi tylko o uwypuklenie humanitarnej postawy, ale o dostrzeżenie w nich wartości nadprzyrodzonej, czyli bonatycznego działania Boga (Rusecki M., 1990, s. 75; Rusecki M., 2006c, s. 56).

Podstawowym dobrem Kościoła jest sam Chrystus. Eklezja jest Trądentem dóbr, które otrzymała od Niego. Misja głoszenia i czynienia dobra jest realizowana przez Kościół, zarówno na płaszczyźnie nadprzyrodzonej, jak i doczesnej. Te dwa wymiary w codziennym życiu Eklezji wzajemnie

się przenikają i dopełniają (Rusecki M., 2014, s. 305–306; Mastej J., 2023b, s. 360). Ten nadprzyrodzony charakter działalności Eklezji M. Rusecki charakteryzuje w sposób następujący: „Kościół w swej działalności zleconej mu przez Założyciela, przekazuje dobra nadprzyrodzone, głosi Ewangelię, czyli wzbudza wiarę i ją pogłębia, sprawuje sakramenty św., jednoczy z Bogiem, udziela łaski przeobstwienia człowieka, ukazuje sens życia. W porządku duchowym i nadprzyrodzonym są to niezbędne dobra dla religijnego i zbawczego życia człowieka” (Rusecki M., 2010, s. 205; Rusecki M., 2002b, s. 154).

Bonatywność jest zatem charakterystyczną cechą wspólnoty eklezjalnej. Kościół przez prawie dwa tysiące lat służył i nadal służy człowiekowi, jest z nim w jego codzienności życia, nie opuszcza go, ale towarzyszy mu na co dzień, a szczególnie w sytuacjach lęku, zagrożenia i niepokoju. Permanentna troska Kościoła o człowieka jest widoczna na wielu płaszczyznach. Kościół, mając na względzie dobro osoby ludzkiej, przyczynia się do rozwoju działalności charytatywnej, edukacyjnej, naukowej, kulturowej i społecznej, co jest widoczne zarówno w historii, jak i dzisiaj (Rusecki M., 2011, s. 64–126; Rusecki M., 2001, s. 131–197; Mastej J., 2023b, s. 362–363).

Dobro jest nierozzerwalnie związane z prawdą, która strzeże je przed wypaczeniem. Tę koniecznościową relację M. Rusecki charakteryzuje w następujący sposób: „Jeśli rozerwany zostanie związek między dobrem a prawdą, to wówczas jawi się niebezpieczeństwo subiektywizmu i selektywnego ujęcia oraz rozumienia dobra. W świetle Objawienia problem ten wygląda zdecydowanie inaczej. Jezus Chrystus nieustannie łączy dobro i prawdę, gdy tylko prawda wyznacza bezpieczne granice dla chrześcijańskiego ujęcia dobra, zdecydowanie różnego od jego współczesnego, utylitarystycznego pojmowania” (Rusecki M., 2010, s. 199–200). W chrześcijaństwie dobro jest zobiektywizowane i określane „przez prawdę, Prawdę Najwyższą, Objawioną, którą jest Bóg (w chrześcijaństwie głosi się prymat prawdy nad dobrem)” (Rusecki M., 2002b, s. 154; por. Kaucha K., 2020, s. 15–66; Mastej J., 2023b, s. 365).

Natomiast wyjaśniając istotę argumentu bonatywnego, profesor zaznacza, że zmierza on „do ukazania wiarygodności chrześcijaństwa poprzez wykazanie, że znajdują się w nim nadprzyrodzone dobra pochodzące od Boga, ciągle działającego na rzecz zbawienia człowieka oraz jego refleksu w życiu chrześcijaństwa ukierunkowanym na czynienie dobra, ale się do niego niesprowadzającym. W teologii fundamentalnej przyjmuje się, że Dobrem absolutnym o charakterze nadprzyrodzonym jest Bóg, w którym Dobro Najwyższe utożsamia się z Prawdą oraz iż wszelkie dobro pochodzi od Niego. Uznaje się także istnienie dobra naturalnego” (Rusecki M., 2010, s. 207).

Miłość

Naczelną wartością chrześcijańską jest także miłość. Profesor Rusecki w budowaniu argumentu agapetologicznego wychodzi od ludzkiego pragnienia miłości, gdyż każdy człowiek chce być kochany, pragnie także okazywać swoją miłość względem innych⁶. Powszechne zapotrzebowanie na miłość jest wpisane w ludzką naturę: „przyczyną ludzkiej autotranscendencji jest miłość, wypływająca z wewnętrznej struktury bytu osobowego i przenikająca całe jego życie. Człowiek jest bytem osobowym, który ze swej natury posiada zdolność miłowania (*homo amans*) i jednocześnie potrzebuje być miłowanym (*homo amatus*)” (Rusecki M., 2010, s. 265; por. Kaucha K., 2000, s. 81–84; Kaucha K., 2002, s. 31–35).

Nośnikiem nadprzyrodzonej *agape* jest chrześcijaństwo, które proklamuje objawioną prawdę, że „Bóg jest miłością” (1 J 4,16). Oznacza to, że istotą osób Bożych jest osobowa i działająca miłość. Ona jest także zasadą życia wewnątrztrynitarnego (Rusecki M., 1993, s. 240; Rusecki M., 2010, s. 371). Bóg-Miłość jest źródłem wszelkiej prawdziwej i autentycznej miłości. Boża miłość została objawiona w dziele stworzenia oraz w całej historii zbawienia. Najpełniej Boża *agape* zostaje ukazana we Wcielonym Synu Bożym. M. Rusecki pisze: „Całe życie Jezusa było objawieniem zbawczej woli i miłości Boga, bowiem miało ono wymiar służebny (proegzystencjalny) i było przepełnione miłością do każdego człowieka, bez względu na jego stan, pochodzenie, profesję, kondycję fizyczną i moralną. Swoim istnieniem Jezus uczy zupełnego i bezwarunkowego poświęcenia się dla bliźnich. [...] Wskazuje równocześnie na konieczność postępowania drogą miłości, wyrażającej się w tym, co uczyniliśmy dla bliźnich [...]. Konsekwencją takiej postawy Jezusa była Jego ofiarnicza śmierć na krzyżu, a nikt nie ma większej miłości, gdy ktoś oddaje swoje życie za kogoś i dla kogoś (por. J 15,13)” (Rusecki M., 2010, s. 272).

Objawiona w Chrystusie miłość jest główną zasadą życia chrześcijańskiego. M. Rusecki, konkretyzując tę zasadę, stwierdza: „Ma ona się stać normą i zasadą egzystencji chrześcijańskiej w wymiarze społecznym. Wyrażać się ma ona w praktycznej służbie wobec każdego człowieka, zwłaszcza będącego w jakiegokolwiek potrzebie, w czynach pomocy, poświęcenia, ofiary, aż do oddania życia włącznie. Ten konkretny i prakseologiczny wymiar miłości, dotyczy także miłości wrogów i nieprzyjaciół. Jest on równo-

⁶ „W całokształcie życia ludzkiego, wobec nienawiści, niepokoju, obojętności, zagubienia się, a nawet cierpienia i choroby okazuje się ona [miłość – J.M.] wartością nadrzędną. Już na tej podstawie można stwierdzić, że od strony człowieka istnieje na nią zapotrzebowanie jako na wartość absolutnie podstawową. Dlatego można powiedzieć, że jest ona w wyższej cenie, niż inne wartości materialne i duchowe” (Rusecki M., 1993, s. 244).

czesnie podstawowym sprawdzianem prawdziwej miłości. Ma on obejmować całe istnienie chrześcijanina, tak jak obejmował całe istnienie Jezusa. Tym samym miłość ma być głównym przedmiotem i treścią chrześcijańskiego świadectwa. Miłość chrześcijańska, która wypływa z samego Boga jako swego źródła, jest udzielana człowiekowi przez słowo Boże i sakramenty św., a związana z nimi łaska przetwarza go ontycznie i czyni zadatkami nowego stworzenia” (Rusecki M., 1993, s. 243). Miłość jest charakterystyczną cechą wspólnoty eklezjalnej: *po tym wszyscy poznają, żeście uczniami moimi, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali* (J 13,35) (Rusecki M., 1993, s. 229–247). Miłość chrześcijańska powinna się przejawiać w życiu osobistym, rodzinnym, małżeńskim, sąsiedzkim, zawodowym, parafialnym, narodowym. Dobroć pełna wrażliwości, życzliwości, poświęcenia, oddania, winna być skierowana do wszystkich ludzi, w tym także do nieprzyjaciół. Mająca swe źródło w Bogu bezinteresowna miłość jest cechą wyróżniającą wspólnotę eklezjalną spośród innych ludzkich wspólnot (Mastej J., 2006, s. 107–122; Mastej J., 2016, s. 21–42). W całokształcie życia codziennego konkretne czyny dobroci dostrzegalne są w zestawieniu z brakiem miłości, nienawiścią, obojętnością czy grzechem.

Profesor Rusecki, mając na uwadze nadprzyrodzone źródło miłości chrześcijańskiej oraz jej szczególne miejsce w życiu wierzących, podkreśla jej priorytetowe znaczenie w hierarchii wartości. Dostrzega także jej absolutne znaczenie w wykazywaniu wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła. Na potwierdzenie przywołuje tytuł książki Hansa U. von Balthasara *Wiarygodna jest tylko miłość* (1997; Rusecki M., 2010, s. 276). Zdaniem M. Ruseckiego, „Argument agapetologiczny [...] wykazuje, że chrześcijaństwo jest religią w najwyższym stopniu wiarygodną, gdyż jej najcenniejszą i nigdzie indziej niespotykaną w takim natężeniu wartością jest właśnie ta miłość, stanowiąca szczyt i ideał miłości w ogóle” (Rusecki M., 2010, s. 276). Całokształt piękna oraz drogocенność miłości chrześcijańskiej można dostrzec jedynie na płaszczyźnie wiary, gdyż ona pozwala odkryć nadprzyrodzone źródła agape, którym jest Jezus Chrystus.

Świętość

Do nadrzędnych wartości chrześcijańskich M. Rusecki zalicza również świętość, którą ukazuje jako motyw wiarygodności Objawienia (Rusecki M., 2010, s. 225–249). Profesor za punkt wyjścia dla argumentu świętości obiera antropologiczne zapotrzebowanie na pełnię bytu oraz dążenie człowieka do doskonałości i spełnienia osobowego. Człowiek mimo tych wewnętrznych pragnień jest świadomy tego, że sam, o własnych siłach nie może zrealizować

wać tych najgłębszych tęsknot, dlatego potrzebuje nadprzyrodzonej pomocy. Badania religioznawcze dowodzą, że od zarania swych dziejów człowiek wzór doskonałości (świętości), widział w istocie Najwyższej – Bogu. Z Nim też wiązał nadzieje na pomoc w osiągnięciu osobistej doskonałości – świętości. Obrazuje to Biblia, która objawia, że świętość jest jednym z atrybutów Boga Jahwe i wyraża Jego istotę⁷. Warto za Ruseckim dopowiedzieć, że „świętość w odniesieniu do Boga nie jest rozumiana w kategoriach moralnych, etycznych, lecz bytowych (ontycznych)” (Rusecki M., 2010, s. 229).

Świętość Boga została w pełni objawiona w Jezusie Chrystusie, który jako Syn Boży w całym swoim ziemskim życiu, przez słowa i czyny objawia Ojca, który jest doskonały i święty. Jednocześnie Wcielony Syn Boży daje człowiekowi udział w świętości Boga. Z woli Chrystusa Tradentem świętości danej przez Niego człowiekowi jest Kościół święty (Rusecki M., i Królikowski P., 2013, kol. 404–407; Rusecki M., 2008, s. 52–53; Rusecki M., 2010, s. 230-231). Eklezja permanentnie ukazuje człowiekowi drogi zdobywania przez niego świętości. Jednocześnie uposaża go w nadprzyrodzone środki, które pozwalają mu osiągnąć ten nadprzyrodzony cel. „Świętość nie jest stanem, który zdobywa się dopiero po śmierci, rodzi się już podczas chrztu św. i rozwija się w historii ziemskiej” (Rusecki M., 2010, s. 247). Natomiast przez uroczyste akty beatyfikacji i kanonizacji Kościół uroczysto poświadcza świętość konkretnych osób, a jednocześnie przypomina o powszechnym powołaniu do świętości. Potwierdza przy tym, że osiągnięcie świętości jest możliwe, a środki, które ma Kościół, są skuteczne.

Chrześcijaństwo

Nośnikiem objawionych wartości jest chrześcijaństwo, jednocześnie jest także najwyższą wartością (Rusecki M., 2010, s. 291, zob. Góźdź K., 2007, s. 47–57). W argumentacji teologicznofundamentalnej, budowanej przez M. Ruseckiego, chodzi o wykazanie, że chrześcijaństwo, wiara w Jezusa Chrystusa jest dla człowieka wartością absolutnie wyjątkową, gdyż daje mu najwyższe dobro: Boga i zbawienie. Chrześcijaństwo odwołuje się do następujących wartości: prawdy, dobra, piękna, życia, miłości,

⁷ „Bóg Starego Testamentu objawia się jako absolutna transcendentność, inność, świętość, która jest istotnym przymiotem Jahwe i wyróżnia Go od bogów i bóstw narodów pogańskich (por. Wj 15,11). Świętość czyni Jahwe nieporównywalnym z bóstwami, które są niczym (por. 1 Sm 2,2) i tylko w odniesieniu do Jahwe nawet świat najwyższych bytów zwraca się z trzykrotnym wołaniem: *Święty, Święty, Święty* (Iz 6,3). Świętość uobecnia się pośród Jego ludu w łaskawości, miłości i miłosierdziu” (Rusecki M., 2010, s. 229).

sprawiedliwości, pokoju, radości, szczęścia, wolności, nadziei, mądrości, zbawienia, ubóstwa, cierpienia, świętości. W argumentacji za wiarygodnością chrześcijaństwa nie chodzi jedynie o przekonanie do jego świata wartości na płaszczyźnie intelektualnej, ale także samej woli. Tym samym wybór i opowiedzenie się za Chrystusem, przyjęcie Jego osoby i zaufanie Mu oraz życie w zjednoczeniu z Nim, staje się dla człowieka czymś najważniejszym, jest wartością, dobrem, które umożliwia pełnię życia, wolności, miłości itp. – zarówno teraz, jak i w wieczności. Jest czymś trwałym, a nie chwilowym. Dlatego chrześcijaństwo jest dla człowieka wartością, która jednoczy w sobie i zbawczo je urzeczywistnia. Chrześcijaństwo nie tworzy tych wartości – nie są one wytworem umysłu ludzkiego – gdyż są one dane, objawione przez Boga w Jezusie Chrystusie, odpowiadają najgłębszym pragnieniom i tęsknotom człowieka, co potwierdza, że zarówno człowiek, jak i chrześcijańskie wartości mają to samo źródło, którym jest Odwieczny Logos. Harmonia, kooperacja oraz wzajemne dopełnianie się wartości chrześcijańskich przemawiają za jego pięknem i prawdziwością.

Podsumowanie i wnioski

Dokonując podsumowania podjętego tematu, należy stwierdzić, że aksjologiczna argumentacja M. Ruseckiego za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła ma charakter personalistyczny. Uwidacznia się on w nadprzyrodzonej genezie wartości, ich permanentnym urzeczywistnianiu w Kościele oraz ich osobotwórczej i wspólnototwórczej funkcji (Rusecki M., 1997a, s. 520; zob. Dola T., 2007, s. 63–65).

Profesor w budowaniu argumentacji aksjologicznej odwołuje się do kategorii znaku, który ma dwa elementy: widzialny i niewidzialny. Za cechę specyficzną wartości chrześcijańskich uważa ich złożoną strukturę. „Składają się bowiem z dwóch elementów: boskiego i ludzkiego, nadprzyrodzonego i naturalnego, transcendentalnego i immanentnego, ponadhistorycznego i historycznego” (Rusecki M., 1997a, s. 518; zob. Kaucha K., 2007, s. 144; Bartnik Cz.S., 2007, s. 72–73). Całokształt piękna oraz znaczenie wartości można dostrzec dopiero wtedy, gdy się te elementy uwzględni. Zatem pełne rozpoznanie aksjologiczne domaga się udziału rozumu i wiary. Dzięki nim możliwe staje się odkrycie nadprzyrodzonego źródła oraz istoty i znaczenia wartości.

Najwyższą wartością w chrześcijaństwie jest Jezus Chrystus, który jest jednocześnie objawicielem wartości. Wcielony Syn Boży jest osobową i absolutną wartością, gdyż w Nim ukazana została pełnia oraz osobowe urzeczywistnienie godności osoby ludzkiej, prawdy, dobra, miłości i świę-

tości (Rusecki M., 2010, s. 360). Wartości chrześcijańskie swoje źródło i odniesienie mają w Jezusie Chrystusie, prawdziwym Bogu i prawdziwym człowieku. Odwieczny Logos jest także źródłem, dawcą i wypełnieniem wszelkich wartości. Człowiek otrzymuje je od Niego jako zbawcze i nadprzyrodzone. Dokonuje się to permanentnie w Kościele przez Ducha Świętego (Rusecki M., 2006b, s. 221–224). Element ludzki związany jest z konkretnymi osobami i społecznością wierzących, w których życiu zapodmiotowane zostają wartości nadprzyrodzone. Wcielenie w życie wartości religijno-moralnych wiąże się ze współpracą wierzącego z Bożą łaską i owocuje uświęceniem człowieka. M. Rusecki wyjaśnia, że „życie nadprzyrodzone, czyli wartości boskie, mogą być w różny sposób wcielone w życie wierzących, od stopnia wybitnego – jak to ma miejsce w życiu heroicznych chrześcijan, czyli świętych – do przeciętnego lub nawet minimalnego [...]” (Rusecki M., 1997a, s. 519). Teolog, ukazując wartości, wskazuje ich wymiar praktyczny, gdyż nie są one jedynie teoretyczne, ale przekładają się na *praxis* chrześcijańskiego życia (Rusecki M., 1987, s. 111–139).

Drogocенność wartości chrześcijańskich uwidacznia się w zestawieniu z antywartościami. Dlatego profesor wyraźnie polemizuje z prądami filozoficznymi i ideologicznymi, które przeciwstawiają się ogólnoludzkim wartościom, walczą z nimi czy je odrzucają. Wskazuje jednocześnie destrukcyjną funkcję tych prądów oraz zgubne skutki dla osoby ludzkiej i całych społeczności. Dostrzec trzeba, że w miejsce powszechnie przyjętych i uznawanych wartości, które sprawdziły się w historii, wkrada się coraz wyraźniej postoświeceniowa dyktatura liberalizmu, postmodernizmu i neomarksizmu, która podsuwa człowiekowi pseudowartości i antywartości, np. relatywizm prawdy, wolności i moralności. Aksjologiczna argumentacja za wiarygodnością chrześcijaństwa i Kościoła powinna zatem odzyskać – wyraźny kiedyś, a dziś zagubiony – apologetyczny charakter.

BIBLIOGRAFIA

- Balthasar Hans U. von, 1997, *Wiarygodna jest tylko miłość*, tłum. Eligiusz Piotrowski, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Bartnik Czesław S., 2007, *Metoda znakowo-personalistyczna w ujęciu Profesora Mariana Ruseckiego*, w: Ireneusz S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 69–74.
- Dola Tadeusz, 2007, *Personalistyczna koncepcja teologii fundamentalnej ks. Marina Ruseckiego*, w: Ireneusz S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 59–68.

- Dykasteria Nauki Wiary, 2024, Deklaracja *Dignitas infinita* o godności człowieka, Watykan.
- Gózdź Krzysztof, 2007, *Fascynacja chrześcijaństwem*, w: Ireneusz S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 47–57.
- Herbut Józef, 1997, *Dobro*, w: Józef Herbut (red.), *Leksykon filozofii klasycznej*, TN KUL, Lublin, s. 116–117.
- Kaucha Krzysztof, 2000, *Miłość za miłość. Wiarygodność chrześcijaństwa według Batisy Mondina*, RW KUL, Lublin.
- Kaucha Krzysztof, 2002, *Agapetologiczny argument*, w: Marian Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Wydawnictwo M, Lublin–Kraków, s. 31–35.
- Kaucha Krzysztof, 2007, *Wiarygodność Kościoła i jej uzasadnienie w twórczości naukowej M. Ruseckiego*, w: Ireneusz S. Ledwoń i in. (red.), *Scio cui credidi. Księga pamiątkowa ku czci Księdza Profesora Mariana Ruseckiego w 65. rocznicę urodzin*, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 133–145.
- Kaucha Krzysztof, 2018, *Lubelska szkoła teologii fundamentalnej i jej osiągnięcia*, *Roczniki Teologiczne*, z. 9, s. 11–24.
- Kaucha Krzysztof, 2020, *Cóż to jest prawda? Argumentacja z prawdy za najwyższą wiarygodnością chrześcijaństwa na kanwie twórczości Josepha Ratzingera*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Kowalczyk Stanisław, 1985, *Dobro*, w: *Encyklopedia katolicka*, TN KUL, Lublin, t. 3, kol. 1374–1375.
- Leksykon teologii fundamentalnej*, Wydawnictwo M, Lublin–Kraków.
- Mastej Jacenty, 2006, *Eklezjotwórczy wymiar miłości*, *Roczniki Teologiczne*, z. 9, s. 107–122.
- Mastej Jacenty, 2016, *Milosierdzie w funkcji eklezjotwórczej*, *Roczniki Teologiczne*, z. 9, s. 21–42.
- Mastej Jacenty, 2023a, *Elementy antropologii teologicznej w twórczości naukowej ks. prof. Mariana Ruseckiego*, *Studia Nauk Teologicznych PAN*, nr 18, s. 93–111.
- Mastej Jacenty, 2023b, *The Credibility of the Church Based on Benevolence in the Light of the Works of Marian Rusecki*, *Verbum Vitae*, nr 2, s. 353–371.
- Mastej Jacenty, Kaucha Krzysztof, 2018, *Instytut Teologii Fundamentalnej*, w: Sławomir Nowosad, Jacenty Mastej (red.), *Sto lat teologii na KUL*, Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 63–80.
- Rusecki Marian, 1987, *Argumentacja prakseologiczna w teologii fundamentalnej*, *Roczniki Teologiczne*, z. 2, s. 111–139.
- Rusecki Marian, 1989, *Problem wyboru światopoglądu*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, z. 6, s. 161–176.
- Rusecki Marian, 1990, *Bonatywny wymiar cudu*, w: Jan Flis (red.), *Z zagadnień dobra i zła według Biblii*, Lublin, s. 65–88.
- Rusecki Marian, 1993, *Miłość jako motyw wiarygodności chrześcijaństwa*, w: Walerian Słomka (red.), *Miłość w postawie ludzkiej*, TN KUL, Lublin, s. 229–247.
- Rusecki Marian, 1994a, *Ewolucja argumentacji w teologii fundamentalnej*, *Roczniki Teologiczne*, z. 2, s. 37–48.
- Rusecki Marian, 1994b, *Wiarygodność chrześcijaństwa*, t. 1, *Z teorii teologii fundamentalnej*, TN KUL, Lublin.
- Rusecki Marian, 1995, *Ewolucja argumentacji w teologii fundamentalnej*, *Studia Paradyskie*, nr 5, s. 123–137.

- Rusecki Marian, 1997a, *Co to są wartości chrześcijańskie?* w: Marian Rusecki (red.), *Problemy współczesnego Kościoła*, RW KUL, Lublin, s. 511–520.
- Rusecki Marian, 1997b, *Istota i geneza religii*, Wydawnictwo Diecezjalne Sandomierz, Lublin-Sandomierz.
- Rusecki Marian, 2001, *Fenomen chrześcijaństwa*, Wydawnictwo Gaudium, Lublin.
- Rusecki Marian, 2002a, *Argumentacja w teologii fundamentalnej*, w: Marian Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Wydawnictwo M, Lublin–Kraków, s. 109–110.
- Rusecki Marian, 2002b, *Bonatywny argument*, w: Marian Rusecki i in. (red.), *Leksykon teologii fundamentalnej*, Wydawnictwo M, Lublin–Kraków, s. 152–155.
- Rusecki Marian, 2006a, *Chryścijańska ikonocjonalność Kościoła w świetle nauczania Jana Pawła II*, Krzysztof Kaucha, Jacenty Mastej, *Jana Pawła II inspiracje chryścijańskie*, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków, s. 133–151.
- Rusecki Marian, 2006b, *Chryścijańskie wartości podstawą jedności Europy*, w: *Chryścijaństwo a jedność Europy*, Eugeniusz Cyran, Andrzej Czaja, Piotr Gutowski (red.), Wydawnictwo KUL, Lublin, s. 213–240.
- Rusecki Marian, 2006c, *Traktat o cudzie*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Rusecki Marian, 2007a, *Traktat o Objawieniu*, Wydawnictwo Księży Sercanów, Kraków.
- Rusecki Marian, 2007b, *Traktat o religii*, Wydawnictwo Księży Werbistów Verbinum, Warszawa.
- Rusecki Marian, 2008, *Noty Kościoła we współczesnych debatach teologicznych*, Świdnickie Studia Teologiczne, nr 5, s. 39–67.
- Rusecki Marian, 2010, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?* TN KUL, Lublin.
- Rusecki Marian, 2011, *Dziejowe znaczenie chrześcijaństwa*, Pallottinum, Poznań.
- Rusecki Marian, 2014, *Traktat o Kościele*, Wydawnictwo KUL, Lublin.
- Rusecki Marian, Królikowski Piotr, 2013, *Świętość Kościoła*, t. 1, *W Kościele katolickim*, w: *Encyklopedia katolicka*, TN KUL, Lublin, t. 19, kol. 404–407.
- Rusecki Marian, Mastej Jacenty, Kaucha Krzysztof, 2019, *Metodologia teologii fundamentalnej*, TN KUL, Lublin.
- Słomka Walerian, 1989, *Wartości światopoglądu chrześcijańskiego*, w: Marian Rusecki (red.), *Z zagadnień światopoglądu chrześcijańskiego*, TN KUL, Lublin, s. 159–178.
- Zdybicka Zofia J., 1989, *Światopoglądowe wartości religii*, w: Marian Rusecki (red.), *Z zagadnień światopoglądu chrześcijańskiego*, TN KUL, Lublin, s. 137–148.